

VEHABIZAM I NJEGOVA ULOGA U RAZBIJANJU JEDINSTVA MUSLIMANA

Zahvaljujući svesrdnoj pomoći režima Saudijske Arabije ideologija Ibn Abdulvehaba, poznata kao vehabizam, raširena je diljem svijeta. Ona je prisutna i na našim, balkanskim prostorima. Nažalost, ta ideologija je porodila mnoge ekstreme i brojna zla diljem svijeta, a najveću štetu je nанijela jedinstvu muslimana. Dr. Se'd Fuda je istaknuti učenjak iz Jordana, stručan za pitanje akaida (islamskog vjerovanja) i sekti koje su nastale u okrilju islama. U ovom tekstu on govori o vehabizmu i njegovoj ulozi u slabljenju i razbijanju jedinstva muslima. S obzirom da je vehabizam prisutan i na našim prostorima, gdje ima svoje javne ali i tajne misionare, ovaj tekst se nadaje izuzetno važnim i preporučujemo ga čitaocima našega portala.

Uvod

Pod terminom "islamski ummet" podrazumijevaju se svi ljudi koji pripadaju islamu i nisu izašli iz njega svojim uvjerenjem koje iziskuje nevjerstvo, odnosno da vjeruju u nužnosti koje se smatraju dijelom islamskog uvjerenja (*mā 'ulime mine-d-dīni bi-d-darūre*), kao što je vjerovanje u postojanje Uzvišenog Allaha, Njegovu moć, u poslanstvo vjerovjesnika Muhammeda, a.s., kao i u to da je on pečat svim prijašnjim poslanicima i vjerovjesnicima i da je njegov šeri'at (vjerozakon) derogirao prijašnje vjerozakone. Također, pripadnici islamskog ummeta nužno vjeruju u obligatnost propisa kao što su namaz, zekat, post, hadž i slični praktični šeri'atski propisi, koji su kategorički potvrđeni i koji ne prihvataju bilo kakav idžtihad.

Među pripadnicima islamskog ummeta došlo je do razilaženja, kako i u sferi fikha (praktičnih propisa), tako i u sferi akaida (vjerovanja). Razilaženje u sferi akaida je mnogo manje, i ono se odnosi na neka specifična pitanja, dok je razilaženje u području fikha i praktičnih propisa mnogo veće i zastupljenije.

Poznato je da među akaidskim propisima ima onih nužnih, čiji se negatori smatraju nevjernicima, također ima i teorijskih kategoričkih, gdje se oni koji ih propagiraju smatraju novotarima, a neki ih smatraju i nevjernicima, a ima i onih nekategoričkih teorijskih, gdje se oni koji imaju drugačije mišljenje ne smatraju novotarima.

U jednom hadisu se navodi da će se islamski ummet podijeliti u sedamdeset i tri skupine, sekte. Međutim, poznato je da postoje različita mišljenja o autentičnosti ovog hadisa, sa aspekta njegovog lanca prenosilaca (seneda). Također, treba imati u vidu da cilj spomenutog broja nije nužno bukvalno shvatanje tog broja, odnosno, nije nužno da će se razjedinjavanje povećavati sve dok ne dođe do spomenute brojke, s tim da ako bude tako, onda to, apsolutno, neće dovesti do problema.

Neki ljudi se oslanjaju na misao da je razilaženje u svojoj osnovi štetno i dekadentno. Ako kažemo da će se islamski ummet, tj. ummet Muhammeda, s.a.v.s., razići na više pravaca i sekti od jevreja i kršćana, kako se onda može govoriti o odabranosti ovog ummeta nad ostalim zajednicama?

Ovo pitanje na prvi pogled može izgledati važno, ali mi ne možemo apsolutno tvrditi da je apsolutno svako razilaženje pokuđeno i da razilaženje uzrokuje dekadentnost i zaostalost ovog ummeta za drugim zajednicama.

Ukoliko prihvativimo da razilaženje nekada nije u skladu sa idžmaom i potpunim slaganjem, ne možemo prihvati da je svako razilaženje dekadencia. Umjet Muhammeda, a.s., iako prihvativimo da se razišao na više pravaca i sekti nego što je slučaj sa jevrejima i kršćanima, nikada nije, u općem

* Dr. Se'id Fuda je savremeni muslimanski alim iz Jordana. Njegova uža naučna oblast je akaid (islamsko vjerovanje), i slovi za istaknutog poznavaoца sekti i pravaca koji su nastali u okrilju islama. Autor jer brojnih tekstova, predavanja i studija u kojima je pružio validne i utemeljene odgovore svim pravcima koji su izašli iz okrilja ehli-sunnetskog učenja.

smislu, u potpunosti skrenuo s Pravog puta. Uprkos ovom razilaženju, pravac istine, a to je pravac ehli-sunneta vel-džemata je, kroz sva vremena i epohe, bio većina. Učenjaci koji su praktično promovirali svoje znanje a koji su pripadali ovom ummetu su uvijek bili brojniji od učenjaka drugih pravaca, za razliku od razilaženja kod jevreja i kršćana. Kod njih su sve sekte bile približno iste, što je rezultiralo njihovom slabošću. Za razliku od njih, dominantnost ehli-sunneta vel-džemata i postojanje velikog broja njihovih učenjaka kroz vrijeme i na različitim prostorima, nisu dali prilike drugim skupinama da ostave trag među muslimanima kao što je bio slučaj s drugim.

Negativna posljedica razilaženja kod drugih naroda nije se dogodila i kod muslimana. Koliko god ljudi sumnjali u ovaj hadis i u njegov sened, stvarnost potvrđuje da se ummet stvarno razišao i nakon što se to dogodilo, nema nikakve koristi raspravljati o njegovoj autentičnosti ili slabosti njegovog seneda. Čula i stvarnost potvrđuju značenje ovog hadisa. Na osnovu svega ovoga, zaključujemo da je razilaženje i neslaganje prisutni u ovom ummetu, kao i u drugim zajednicama.

Ono što je bitno kod islamskih učenjaka i nekih mislilaca u ovom pogledu jeste veza između suživota i potpomaganja među muslimanima u sjeni postojanja ovih razilaženja. Kakav je njihov stav o tome?

Iako ču ja o ovom pitanju govoriti na kraju svoga izlaganja, ovdje želim skrenuti vašu pažnju na ovo pitanje, a zbog značaja koje ima u elaboriranju naše primarne teme.

Nije nepoznato da je do razilaženja došlo još od prvih stoljeća, od vremena ashaba i tabiina. Tada se javljaju haridžije, početak šiizma, kaderije itd. Veoma rano su se pojavili i to u periodu koji je opisan kao najbolji. Neke, čak, od tih sekti koje su tada postojale ne postoje u našem vremenu, ali ni u stoljećima prije nas. Ovo ukazuje da ne postoji spona između razilaženja i dekadence. Kako se to može dogoditi ako je Allahov Poslanik, a.s., potvrdio prednost prvih generacija?

Svaki od ovih pokreta koje smo spomenuli postao je sekta, jer se odvoio od ehli-sunneta vel-džemata, sljedbenika istine. Do razilaženja je došlo zato što su se oni suprotstavili istini. Na taj način svaka od tih sekti se razlikovala od ehli-sunneta svojim idejama i određenim principima, a pripadnici ehli-sunneta su ostali privrženi islamu i njihovi učenjaci nisu smatrali nužnim isticati svoje razlike u odnosu na druge. To se dogodilo desetinama godina kasnije kada su sekti već se osnažile, kada su istakle svoje različitosti od ehli-sunneta, tvrdeći da samo oni pozivaju u istinu. Kada su sljedbenici ehli-sunneta to vidjeli, onda su njihovi učenjaci i valorizatori bili prinuđeni napisati djela i ukazati na razlike između istine i zablude. Možda je to bio jedan od ključnih razloga što su, prema tadašnjoj podjeli, u sekte bili svstane grupacije kao što su mu'tezilije, šije, haridžije i kaderije, a svi ostali koji nisu pripadali ovim sektama smatrani su ehli-sunnetom.

**dr. Se'id Fuda, ekspert iz područja akaida
(islamskog vjerovanja)**

Osnova ideje *selef i halef*

Sada ćemo izložiti shvatanje termina *selef* i *halef*, kod relevantne i priznate islamske uleme (*el-'ulemā' el-mu'teberūn*) i kod uleme vebabija, s kojima se razilazimo, kako bismo pojasnili osnove na kojima se gradi ova ideja. Ovo će biti na osnovu temelja na kojima se gradi studija proučavanja uticaja vebabija na razbijanje jedinstva muslimana.

Selef i halef u poimanju priznate uleme

Poznato je da u našoj naučnoj historiji postoji ideja *selefa* i *halefa* i shvatanje tih pojmove bilo je samo s aspekta vremena, a nije ni u kom slučaju imalo značenje u razlici kvaliteta onoga što je bilo prije od onoga što je došlo kasnije. To se nije shvatalo u smislu da ono što nije od *selefa*, to je u potpunosti pokuđeno, a ono što je od *selefa* to je pohvaljeno.

Kada su relevantni učenjaci ehli-sunneta govorili o ovome i o ovoj terminologiji, onda su mislili na ovo originalno značenje. Kada su pohvalno govorili o onim iz selefa, onda se to podrazumijevalo i odnosilo na one pripadnike ehli-sunneta koji su živjeli u tom periodu, i to se, kako se to najčešće definiše, odnosilo na prve tri generacije nakon Poslanika, a.s.

Poznato je da se određeni broj sekti javio u periodu *selefa*, prema ovoj definiciji tog perioda. Kaderije su se pojavili još u vrijeme ashaba i tabiina, također i ekstremne šije kao i sekta mudžessima, svi oni su se pojavili veoma rano i ne može se kazati za sve njih da su zasluživali pohvale i odlike, bez posebnog odabira među njima, samo zato što su živjeli u vrijeme prve tri odabrane i pohvaljene generacije islama.

U preciznost naše uleme spada i to što su odvajali one od *selefa* koji su bili na istini i na one od *selefa* s kojima je došlo do razilaženja. Pohvale upućene *selefu* isključivo su se odnosile na *selef* od ehli-sunneta, koji su u tom vremenu živjeli, a ne na druge, iako su vremenski pripadali tom periodu.

Na osnovu ovoga, učenjaci su one koji su došli nakon ova tri stoljeća nazvali *halefom*, te su ehli-sunnet postali, na osnovu ove podjele, neki od *selefa*, a neki od *halefa*.

Učenjaci su napravili razliku između *selefa* i *halefa* u općem smislu, na osnovu metodologije u općem pogledu, a ne na osnovu ispravnosti i zablude.

Učenjaci *selefa* su, uglavnom, brojnim pitanjima prilazili s aspekta općenitosti, osim u nekim slučajevima, i to nije apsolutno, već u većini slučajeva. Učenjaci *halefa* su brojne svoje studije i pitanja dovodili do detalja, precizno ih analizirajući i udaljavajući se od uopćenosti. Ovo, također, nije bilo apsolutno prisutno, da se ne može izdvojiti niko ko je postupao drugačije, već je ovo bilo dominatno među njima, kao što smo kazali vezano za *selef*.

Tako, npr., učenjaci koji govore o pitanju *te'vīla* (tumačenja) i *tefvīda* (prepuštanja značenja) govore da je put selefa *tefvīd*, odnosno, ostavljanje komentarisanja značenja, iako je bilo među njima i onih koji su ih tumačili. S druge strane, put *halefa* je *te'vīl*, odnosno komentarisanje (tumačenje) Božijih svojstava, ali je bilo i onih koji su se sustezali od njihovog komentarisanja.

I jedno i drugo mišljenje vodi pravcu *tenzīha* - isticanja svetosti Božijeg Bića i Njegovog nepoistovjećivanja sa stvorenjima, a upravo to je pravac sljedbenika istine. Prema tome, svi, i *selef* i *halef*, kod ehli-sunneta su na istini, ne suprotstavljaju se istini i ne skreću od nje.

Mi, dakle, vjerujemo u kontinuitet istine koji se proteže od *selefa* (prve tri generacije islama) do *halefa* (eš'arije i maturidije) i da je to jedna akida, te da nije nastupio period u kojem je došlo do diskontinuiteta između ovoga dvoga.

Selef i halef kod onih koji misle drugačije

Vidjeli smo da se ova ideja kod nas temelji hronološkom principu u detaljnem i općem razvoju određenih nauka i saznanja. Pod onim koji drugačije misle mi ovdje mislimo na vebabije, koji slijede šejha Muhammeda ibn Abdulvehaba. Zato ćemo se sada fokusirati na njihove ideje i vjerska učenja.

Rezime njihovog govora je to da je *selef* bio na ispravnoj akidi i da je tako potrajalo neko vrijeme. Zatim je došlo do prekida, te su dominaciju uspostavili novotari i sljedbenici različitih sekti sve do danas, izuzev kratkih perioda u kojima su se pojavljivali neki od daija, koji su pozivali pravcu koji oni smatraju ispravnim, a među najvažnijim koji su se pojavili, prema njihovom uvjerenju, su Ibn Tejmije i njegov učenik Ibn Kajjim el-Dževzijje, koji su se pojavili u osmom hidžretskom stoljeću.

Ako bi neko upitao vehabije ili savremene selefije, kako oni vole da sami sebe nazivaju, o vremenski spojenom nizu od učenjaka koji su bili rasprostranjeni u različitim mjestima, da bi podučavali ljude stvarima vjere, kao što to priliči sljedbenicima istine, za koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao da će biti neprestano na istini i da im neće škoditi oni koji se s njima razilaze, sve dok ne dode Allahova odredba.

Kažem, ukoliko ih upitate da vam izlože neki ovakav kompaktan niz učenjaka koji pozivaju istini, ne bi to mogli učiniti. Jedino što bi mogli jeste da navedu imena nekih njihovih pojedinaca iz osmog i desetog stoljeća, i nekih iz četvrтog hidžretskog stoljeća. Također, ne bi mogli dokazati kontinuitet postojanja takvih učenjaka na mjestu i vremenu u kome se islamski ummet proširio.

Dakle, suština onoga što će ti oni dostaviti jeste samo isprekidan lanac u prostoru i vremenu, što smatramo jednim od najboljih dokaza ništavnosti njihovih ideja, vjerovanja i propisa u kojima se suprotstavljaju ehli-sunnetu.

Zbog toga su pokušali na različite načine dokazati pripadnost nekih eš'arijskih učenjaka njima, argumentirajući to da su oni muhaddisi ili mufessiri, kao što je imam Ibn Hadžer el-'Askalani, imam En-Nevevi i drugi, poput El-Bejhekija, Ibn 'Asakira, ali su potom otkrili da su ovi učenjaci jasno iskazali svoje slaganje sa vjerovanjem (akidom) eš'arija. Onda su se povratili i odrekli ih se. Neki od vehabija se zadovoljavaju kazati da su se ti učenjaci u nekim stvarima složili sa eš'arijama, te su bili pod njihovim utjecajem zbog društva i blizine, a ne zbog njihovog vjerovanja i stavova.

Dakle, jasno je da pravac vehabija u tome da su ljudi u današnjem vremenu prekinuli kontinuitet sa vjerovanjem prvih generacija, koje su došle u ranijim vremenima. Zbog toga oni ne cijene veliki broj učenjaka i ne povode se za njihovim mišljenjima i stavovima, osim one grupe koje smo već spomenuli.

Ova ideja i ovakvo shvatanje koja se ukorijenila u dušama vehabija i tzv. savremenih selefija ima najvećeg utjecaja na pojavu diskontinuiteta sadašnjosti ovog ummeta od njegove prošlosti. Također, nije nepoznat utjecaj ovog diskontinuiteta na slabost, kako idejnu tako i ideološku u islamskom ummetu. To ih čini i metom napada onih s kojima se razilaze u osnovama vjere. Ukoliko bi se ovaj diskontinuitet dokazao, onda bi bio najbolji argument sekularistima u odbacivanju vjere.

To se i dogodilo, pojavila se grupa sekularista, koji odbacuju i osnove vjere, koji ne prihvataju principe ehli-sunneta. Njihovo suprotstavljanje se kretalo prema toj ideji, odnosno, neprihvatanje shvatanja i propisa koje su iznijeli islamski učenjaci kroz vijekove, bilo da su akaidske ili pravne prirode. Propagirali su da su ti stavovi samo stavovi ljudi, koje niko nije dužan prihvati. Oni smatraju da je njihova obaveza vratiti se na primarne izvore vjere, ponovo ih iščitati i pronaći rješenja, koja su, prema njihovim tvrdnjama, adekvatna ovom vremenu.

Na osnovu ovoga, smatramo da su sekularisti uzeli istu metodu koju su uzeli i vehabije, te su na nju još i dodali, odbacivši i stavove *selefa* i vraćajući se, prema njihovim tvrdnjama, direktno na Kur'an i sunnet. Oni su proizveli ono, što se sada naziva "savremenim čitanjem tradicije", odnosno Kur'ana i historije, a to su, drugim riječima, devijacije koje nas u mnogome podsjećaju na devijacije keramita i prvih batinija.

Stavovi vehabijskih autoriteta

Kao argumente ćemo iznijeti stavove glavnih autoriteta vehabija kako bismo potvrdili ono što smo iznijeli, te ćemo navesti i tekstove kao argumente. Ovdje ne želimo iznositi historijat ove da've,

već čemo navesti tekstove samo kao argumente onoga što iznosimo, te čemo pokušati analizirati neke od njih.¹

Apologetičari (*el-mutekellimūn*), tj. oni koji se bave 'ilmu-l-kelamom su nevjernici

Muhammed ibn Abdulvehab je, kao što prenosi njegov istaknuti učenik Ibn Gannam, rekao: "Apologetičari i njihovi sljedbenici su među najitenlignantijim i najpametnijim ljudima. Posjeduju izvanrednu inteligenciju i sposobnost shvatanja. Oni i njihovi sljedbenici priznaju da postupaju suprotno selfu. Nakon što su imami apologetičara odgovorili filozofima u tumačenju ajeta naredbe i zabrane, kao u slučajevima: pod postom se podrazumijeva skrivanje naših tajni, pod hadžom posjeta naših šejhova, pod Džibrilom se misli na „produktivni um“ i slično, oni su im odgovorili da je ovakvo tumačenje razilaženje koje je poznato kao nužno u Allahovoj vjeri. Filozofi su im kazali: "Vi ste negirali Allahovu uzdignutost i uzdizanje nad Aršom, uprkos tome što je to spomenuto u knjigama posredstvom vjerovjesnika i uprkos tome što su muslimani postigli konsenzus u tome, a to su tvrdile i ostale vjere, kako će onda naše tumačenje biti pogrešno, a vaše ispravno? Niko od apologetičara nije uspio odgovoriti na ovo.

U suštini, njihov pravac je pokvaren u svojoj nutrini i u suprotnosti je sa razumom, a također je i u suprotnosti sa Allahovom vjerom, Kur'anom, Poslanikom i selefom. Oni u svojim knjigama spominju da se suprotstavljaju selefu. Uprkos tome, svoje novotarije su prezentirali i učenjacima i neznašicama i proširili ih i na istoku i na zapadu. Ja vas pozivam da razmislite o ovom pitanju. Učenjaci selefa su puno govorili i puno pisali o apologetičarima i njihovom nevjernstvu. Među onima koji to spominju su kasniji šafijski učenjaci El-Bejheki, El-Begavi, Ismail et-Tejmi, a nakon njih i Hafiz ez-Zehebi, a prije njih Ibn Surejdž, Ed-Darekutni i drugi. Svi oni slijede ovaj stav. Pregledaj njihove knjige, pa ako mi doneseš jednu njihovu riječ u kojoj nisu prekorili apologetičare i smatrali ih

¹ Autor je u ovom radu koristio djelo ***Tarihu Nedžd*** (Povijest Nedžda), koje je napisao **Husejn ibn Gannam** (umro 1811.), istaknuti učenik Muhammeda ibn Abdulvehaba. Ibn Gannam je, zapravo, hroničar vehabijske da've i u prvom dijelu svoje *Povijesti* on je predstavio djela i ideje svog učitelja Ibn Abdulvehaba, a u drugom dijelu je detaljno iznio dešavanja u vezi s ustankom Ibn Sauda protiv Osmanlija, krajem 18. stoljeća. **Ovo Ibn Gananovo djelo zapravo zorno svjedoči koliko je vehabijska da'va bila ekstremna, do te mjere da on, shodno uputama svoga šejha Ibn Abdulvehaba, otvoreno govorи kako su se stavnovnici Arabijskog poluostrva odmetnuli od islama i postali mušrici te ih po tom osnovu terba ubijati, kao murtade - otpadnike od islama. To se doista i desilo, u ratovima koje je vodio Ibn Saud, a on je bio u savezu sa Ibn Abdulvehabom, kada je ubijeno više stotina hiljada ljudi, prema nekim izvorima čak četiri stotine hiljada.** Kad se to ima u vidu onda je jasno zašto sljedbenici vehabijske da've, i danas, kada je prošlo više od dvije stotine godina, imaju tako oštре stavove i rigidna tumačenja koja ne prihvataju drugačija mišljenja. Njihov vrhovni autoritet Ibn Abbulvehab je bio jako isključiv, i kad se čita ono što je prenio jedan od njegovih najistaknutijih učenika kao što je Ibn Gannam, onda je jasno zašto omladina iz raznih dijelova svijeta s lakoćom bude mobilizirana za odlazak u redove ekstremnih organizacija kao što su El-Ka'ida, ISIL, ili neka druga teroristička organizacija. Nema sumnje da olakso proglašavanje muslimana da je novator (*mubtedi*'), ili veliki grijesnik (*fasik*) zapravo pripremanje uvjeta za *tekfir*, proglašavanje muslimana nevjernikom i njegovo ubijanje, a upravo to je evidentno u dešavanjima u Siriji, Iraku i drugim dijelovima svijeta. Ibn Gannam je slabo poznat na našim prostorima. Bilo bi veoma korisno analizirati ono što je on napisao jer je on istaknuti učenik šejha Ibn Abdulvehaba, koji je prenio njegova djela i zabilježio važne detalje u vezi vehabijskog učenja i da've. Na internetu postoje vrlo ineteresantne rasprave na arapskom jeziku o njemu i njegovom doprinosu očuvanju i afirmaciji vehabijskog učenja. Vidjeti, npr., ovaj link: <http://www.azahera.net/showthread.php?t=201>.

Takoder, bilo bi jako uputno detaljno analizirati važno, zapravo kapitalno djelo vehabijske ideologije, a to je *Kitābu-t-tevhīd* (Knjiga tevhida), koje je napisao Abdurahman ibn Hasen ibn Muhammed ibn Abdulvehab, unuk šejha Ibn Abdulvehaba. To djelo se, prema mišljenju vrlo relevantnih poznavalaca islama u savremenom dobu kao što su šejh Muhammed el-Gazali, šejh Rašid Gannuši, dr. Ahmed er-Rejsuni, dr. Mehmed Gormez i drugi istaknuti savremeni muslimanski alimi iz raznih dijelova svijeta, smatra manifestom vehabijske ideologije i zbog toga se prevodi na razne jezike diljem svijeta i štampa u ogromnim tiražima. Tako je, npr., samo u jednom izdanju na bosanskom jeziku (prevodilac je bio dr. Šukrija Ramić) to djelo štampano u rekordnih četrdeset hiljada primjeraka i dijeljeno je besplatno, a to zapravo jasno govorи da je riječ o literaturi koja ima za cilj indoktrinaciju i uključivanje što većeg broja ljudi, posebno omladine, u vehabijske redove.

nevjernicima, onda nemoj od mene prihvati ništa. Uprkos očiglednoj jasnoći ovoga, vi ipak tvrdite da su apologetičari od ehli-sunneta, da je Allah na pomoći!"²

Evidentno je, dakle, da Ibn Abdulvehab u ovom tekstu, kako ga prenosi njegov uzoriti učenik Ibn Gannam, **jasno govori o nevjerstvu apologetičara**, a zatim taj stav pripisuje velikim islamskim učenjacima, kao što su El-Bejheki i drugi. Međutim, ovo pripisivanje je, kao što je poznato, netačno, jer imam El-Bejheki je bio apologetičar (*mutekellim*) i sljedbenik eš'arijske škole. Ibn Abdulvehab je, također, u navedenom citatu ustvrđio da postoji *idžma'* (konsensuz) islamskih učenjaka u vezi s tekfirenjem apologetičara, a to nije tačno. S ovim se samo potvrđuje, a to je već spominjano, shvatanje koje se duboko ukorijenilo kod vеhabija a to je ideja o prekinutosti ili diskontinuitetu sadašnjosti ovog ummeta od njegove prošlosti. A to je, doista, jedno pogubno shvatanje.

Šejh Muhammed ibn Abdulvehab smatra nevjernicima one koji koriste *tevessul* (umiljavanje Allahu s nekim od Njegovih stvorenja)

U jednom svom traktatu koji je naslovio *Ed-Durer es-sunnije*, šejh Ibn Abdulvehab kaže:³ "Riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s, dokazuju ono što je neistina. Ti ne razumiješ značenje riječi koje je spomenuo, pa mu je odgovorio tvojim riječima: 'Uzvišeni Allah je spomenuo da oni u čijim srcima je bolest ostavljaju jasne, a slijede nejasne ajete i ono što sam ti spomenuo da je Uzvišeni Allah kazao kako mušrici priznaju Allahovo gospodarstvo, ali da ih je On proglašio nevjernicima zbog njihove povezanosti za meleke, vjerovjesnike i dobre ljude zbog njihovih riječi: *Oni su naši zagovarači kod Allaha*. Ovo je jasno i očigledno i ne može niko promijenit značenje ovih riječi. Ono što si mi spomenuo, mušriče, od kur'anskih ajeta i Poslanikovih riječi, ja ne znam značenje toga, ali znam da u Allahovim riječima nema kontradiktornosti i da se Poslanikove riječi ne suprotstavljaju Allahovim riječima. Ovo je dobar i ispravan odgovor, ali njega razumije samo onaj koga Allah uputi da razumije i nemoj ga potcjenvivati, jer je to onako kako Allah kaže: *To mogu postići samo oni koji su strpljivi i to mogu postići samo mnogo sretni*. Ja ču ti spomenuti nešto od onoga što je Uzvišeni Allah spomenuo u Svojoj Knjizi, a čime odgovara mušricima našeg vremena (dakle, otvoreno naziva svoje savremenike mušricima, op. prev.), te kažemo da je odgovor sljedbenicima zablude na dva načina: opći i detaljni. Što se tiče općeg, to je veličanstvena stvar i velika korist onome ko je shvati, a sadržan je u Allahovim riječima: *On je onaj koji ti objavljuje knjigu, u njoj su ajeti jasni, oni su osnova knjige, a drugi su nejasni. Oni čija srca su bolesna slijede ono manje jasno želeći smutnju i želeći njihovo tumačenje, a njihovo tumačenje zna jedino Allah*. Od Poslanika, s.a.v.s., su prenesene vjerodostojne riječe u kojima stoji: 'Kada vidite one koji slijede nejasne ajete, znajte da je njima Allah dao ime, pa ih se pričuvajte.' A ako kažu da su ti ajeti objavljeni o onima koji obožavaju kipove, pa kako onda možete izjednačiti dobre ljude sa kipovima? Kako možete izjednačiti vjerovjesnike s kipovima? Odgovorit ćeš mu riječima: 'Ukoliko je poznato da čak i nevjernici priznaju Allahovo gospodarstvo i vlast i da su od kumira tražili samo posredništvo, onda mu spomeni da među nevjernicima ima onih koji mole dobre ljude i kipove, zatim mole evlije, za koje Uzvišeni kaže: *Oni mole Allaha želeći Mu se približiti*, mole Isa, a.s. i njegovu majku Merjem, a za njega Uzvišeni kaže: *A Mesih, sin Merjemin je samo poslanik, a i prije nejga je bilo poslanika, a njegova majka je istinoljubiva, oni su jeli hranu. Pogledaj kako im pojašnjavamo dokaze, zatim pogledaj kako se odmeću. Reci: Zar ćete pored Allaha obožavati one koji vam ni štetu ni korist ne mogu donijeti, a Allah sve čuje i sve zna*. Spomeni i Allahove riječi: *I onog dana kada ih sve sakupimo, pa kažemo melekima: Jesu*

² Vidjeti: Husejn ibn Gannam: *Tarihu Nedžd*, priredio dr. Nasirudin el-Esed, str. 222.

³ Citati su preuzeti iz Ibn Gannamovog djela *Tarihu Nedžd*, str. 228 i dalje.

li ovi vas obožavali? Oni će reći: Slavljen neka Si, Ti si naš zaštitnik mimo njih, oni su džinne obožavali, većina njih je u njih vjerovala. Reci mu: Iz ovoga možeš spoznati da je Uzvišeni proglašio nevjernicima one koji obožavaju kipove, ali i one koji se obraćaju dobrim ljudima i protiv njih se Allahov Poslanik borio.

Ukoliko kaže: 'Nevjernici od njih nešto žele, a ja svjedočim da je Allah taj koji daje korist i štetu, koji svime upravlja, samo od Njega tražim, dobri ljudi tome ne mogu ništa doprinijeti, ali posredstvom njih želim samo posredništvo', onda mu odgovori da su ovo, u potpunosti, riječi nevjernika, te mu prouči ajete: *Mi smo ih obožavali samo da bi nas Allahu približili* i ajet: *Oni su naši zagovarači kod Allaha.*"

Potom, na stranici 233, Ibn Abdulvehab veli:

"I kaže mu se također: 'Tvoje riječi da je širk obožavanje kipova znače li da se širk odnosi isključivo na ovu kategoriju a da oslanjanje na pobožne i dobre ljudi i upućivanje dove njima ne spada u ovo?' Odgovor na ovo su riječi Uzvišenog u Njegovoj Knjizi, gdje proglašava nevjernicima one koji se vežu za meleke, Isaa, a.s, i dobre robove. On ti mora priznati da svako onaj ko Allahu u ibadetu pridruži nekog od dobrih robova, on je mušrik spomenut u Kur'anu. Ovo je nužno."

Šejh Muhammed ibn Abdulvehab tvrdi da je vjerovanje potonjih generacija pravi širk (*el-i'tikād 'inde-l-mute'ehhirine huve 'ajnu-š-širk*)

U prethodnom traktatu šejh Muhammed ibn Abdulvehab kaže:⁴

"I Allahove riječi: *I kada čovjeka zadesi šteta, doziva Gospodara ponizno.* Do riječi: *Uživaj u svom nevjerstvu kratko, ti si od stanovnika Vatre.* I riječi: *I kada ih talasi kao brda prekriju, dozivaju Allaha iskreno mu vjeru isповједајуći.* Ko je shvatio ovo pitanje, koje je Allah pojasnio u Svojoj knjizi, a to je da mušrici, protiv kojih se Allahov Poslanik borio, u muci mole Allaha, ali u stanju rasterećenosti mole i druge. Dakle, oni u poteškoćama mole samo Allaha, ne pripisuju Mu druga, a zaboravljaju svoje prvake, ovo pojašnjava razliku u širku današnjih mušrika i prijašnjih mušrika. Ali gdje su oni koji će iskrenim srcem shvatiti ovo? A pomoć dolazi od Allaha.

Druga stvar: prijašnji mušrici su pored Allaha molili ljude bliske Allahu, vjerovjesnike i evlje, ili su molili meleke, kamenje i drveće, koje je pokorno Allahu i ne grijesi Mu. A današnji ljudi, pored Allaha, mole najpokvarenije ljude, mole one koji čine očite grijeha poput zinaluka, krađe, ostavljanja namaza i slično. Onaj ko vjeruje u dobrog i ono što ne grijesi, kao što je drveće i kamenje, manji je grješnik od onoga ko vjeruje onom čijem grijehu i pokvarenosti je svjedok.

Kada si shvatio da su oni protiv kojih se Allahov Poslanik borio bili zdravijeg razuma i manjeg širka od ovih, onda znaj da oni imaju sumnju, koju često ponavljaju i to je jako opasna sumnja, pa se pripremi da im odgovoriš. Oni govore: 'Oni o kojima je objavljen Kur'an ne svjedoče da nema boga osim Allaha. Oni u laž ugone Poslanika, negiraju proživljjenje, Kur'an smatraju lažnim, smatraju ga čarolijom, a mi svjedočimo da nema boga osim Allaha, da je Muhammed Allahov Poslanik, potvrđujemo istinitost Kur'ana, vjerujemo u proživljjenje, klanjamo, postimo, pa kako nas možete tretirati kao i njih?' Kada si spoznao da je ovo što **mušrici u našem vremenu** nazivaju vjerovanjem, o kome je Kur'an objavljen i protiv kojih se Allahov Poslanik borio, **onda znaj da je širk prvih generacija manji od širka ljudi našeg vremena**, između ostalog, i zbog toga što su mušrici prijašnjih vremena molili meleke, evlje i kipove i pridruživali ih Allahu samo u vremenu spokojsvta i mira, a u poteškoćama su iskreno vjeru ispuđali Allahu, kao što Uzvišeni kaže: *Kad vas na moru nevolja zadesi, tada nema onih kojima se inače klanjate,*

⁴ Vidjeti: Husejn ibn Gannam, *Tarihu Nedžd*, str. 233.

postoji samo On. A kad vas On na kopno spasi, vi okrećete glave; čovjek je uvijek nezahvalan!" (Iz navedenog citata kojeg prenosi istaknuti Ibn Abdulvehabov učenik Ibn Gannam jasno se vidi da je utemeljitelj vehabizma, šejh Muhammed ibn Abdulvehab, svoje savremenike, muslimane koji su živjeli u njegovo vrijeme na Arabijskom poluostrvu, smatrao mušricima, idolopoklonicima, protiv kojih se treba oružano boriti, op. prev.)

Proglašavanje nevjernikom imama Fahruddina er-Razija i to lično, ne zadovoljavajući se općim proglašenjem

Muhammed ibn Abdulvehab u posljednjoj, dvadeset prvoj poslanici djela *Tārihu Nedžd* (Povijest Nedžda), na str. 348, proglašava nevjernikom imama Fahruddina er-Razija, prenoseći i potvrđujući to od Ibn Tejmije. U sklopu riječi prenesenih od Ibn Tejmije, on kaže: "Krupnije od toga je to što su neki pisali o stvarima koje izvode iz vjere, kao što je to pisao Fahr er-Razi o obožavanju zvijezda, a to je djelo koje, po konsenzusu muslimana, izvodi iz vjere."

Muhammed ibn Abdulvehab je ove Ibn Tejmijine riječi prokomentarisao na str. 349: "Pogledaj njegove riječi u razlikovanju između skrivenih tekstova i onoga u čemu smo mi kada je u pogledu nevjernstvo pojedinca. Pogledaj njegovo proglašavanje nevjernicima njihovih prvaka, imenom i prezimenom, jednog po jednog, njihovo očigledno otpadništvo. Pogledaj njegovo jasno navođenje konsenzusa o otpadništvu Fahra er-Razija, uprkos što ga neki smatraju da pripada vašoj ulemi. Je li na osnovu ovoga možeš zaključiti da se ne izriče tekfir pojedinaca?"

U ovim njegovim riječima su brojne fatalne greške, koje nije teško uočiti. Među tim greškama je priča o konsenzusu da je Fahr er-Razi nevjernik. Tu je i tvrdnja njih dvojice, Ibn Tejmije i Ibn Abdulvehaba, da je imam Er-Razi pisao knjigu o ibadetu zvijezdama. Ovim se potvrđuje da su i Ibn Tejmije i on dozvoljavali pojedinačan *tekfir*, za razliku od onoga što njihovi sljedbenici danas tvrde a to je da oni govore o općem, a ne pojedinačnom *tekfиру*.

Kao što smo i spomenuli ranije, naš cilj u ovom radu nije bio detaljno iščitavanje djela Muhammeda ibn Abdulvehaba, već da kroz nekoliko primjera ukažemo na ekstremizam do kojeg je došao u svojim stavovima. Molimo dragog Allaha da cilj bude zadovoljen onim što smo naveli!

Uloga vehabijske ideologije u slabljenju muslimana

Najznačajnije opaske do kojih smo došli možemo sažeti u nekoliko tačaka koje pojašnjavaju ulogu i uticaj ove ideologije na planu slabljenja muslimanskog ummeta:

Prvo: Prekid između savremene generacije muslimana sa prethodnih deset vijekova u kojima su djelovali učenjaci koji su ostavili trajne tragove i precizna istraživanja u različitim naučnim i umjetničkim oblastima. Očigledne su posljedice ovakvog zanemarivanja na planu slabljenja muslimanskog ummeta.

Drugo: Slabljenje savremenih generacija pred snažnim nasrtajima na islam jer kidanje veze savremene generacije sa islamskim učenjacima iz prijašnjih generacija i sprječavanje oslanjanja na njihova ulemanska dostignuća kao posljedicu ima veliku slabost na naučnom polju kod savremenih generacija, a to možemo vidjeti i svojim očima u različitim naučnim oblastima.

Treće: Neprirodan raskid između sadašnjosti i prošlosti, a to uzrokuje napad na vjerovanje većine islamskih učenjaka, čime, bez sumnje ruši njihov autoritet i pouzdanje ljudi u njih, a u njihovo znanje i spoznaju unosi sumnju. **Onaj ko izgubi svoju prošlost, bez sumnje, gubi i svoju sadašnjost i budućnost.**

Četvrto: Pretenzije da se svaki neistomišlenik proglaši ili nevjernikom ili novotarom, što uzrokuje teške psihološke posljedice i intelektualnu sumnju u sve ono što nam se prenosi od prethodnika. Najmanje posljedice toga su osjećaj psihološke izolovanosti, koji mogu potaknuti slabašne da posegnu za praktičnim sredstvima napada i ekstremizmom u ophođenju sa drugima.

Peto: Nema sumnje da ove tragove i posljedice treba predočiti onima koji slijede taj stav, jer su oni zanemarili razliku između kategoričkog i hipotetičkog u akaidu i fikhu, te su neke hipotetičke stvari postavili na mjesto kategoričnih, a neke kategorične stvari su odbacili ne vjerujući u njih. Ovo je sve posljedica idejnih pravaca kojima dominira veliki disbalans.

Zaključak

U poziciji spora i rješavanja problema nema sumnje da je apologetika (*ilmu-l-kelām*) adekvatna naučna disciplina u proučavanju sukoba među muslimanskim sektama i u pokušaju spoznaje ispravnog i pogrešnog među njima, ili više ispravnog.

Debata među muslimanima u pitanjima vjere je šerijatski potrebna, za razliku od stavova nekih koji to smatraju zabranjenim. To je zbog toga što razilaženje, bez sumnje, postoji, a trud u otklanjanju ili smanjenju razilaženja je obaveza u skladu s čovjekovom sposobnošću, a njegovo otklanjanje ili pokušaj otklanjanja moguć je samo razgovorom i debatom na najljepši način. A razgovor o osnovnim vjerskim stvarima, poznatim kod nas kao akaidskim je, bez sumnje, potreban.

Potcenjivanje razlika ili pokušaj njihovog zanemarivanja ne može biti alternativa pokušaju da se dođe do onog najbližeg istini ili onom najispravnijem. Nemogućnost postizanja potpune saglasnosti među svim muslimanima ne smije proizvesti nemaran odnos prema postojanju razlika.

Principi apologetike ukazuju na nesumnjivo postojanje razlike a naša časna vjera određuje da među muslimanima mora postojati potpomaganje. Dvije su stvari očigledne:

Prva: postojanje i kontinuitet razilaženja

Drugo: obaveza potpomaganja i upotpunjena među muslimanima.

Ukoliko bismo kazali da međusobno potpomaganje ne možemo ostvariti izuzev uz potpuno slaganje među svim muslimanima u svim primarnim i sekundarnim stvarima vjerovanja, to bi značilo da je potpomaganje nemoguće, što je neistina.

Ukoliko bismo, pak, kazali da je međusobno pomaganje obaveza i da je uvjetovano slaganjem te da smo obavezni zaboraviti razlike i nastojati zanemariti ih, to bi, također, bilo neispravno, jer to podrazumijeva zanemarivanje postojećeg i zapostavljanje onoga što se ne može zapostaviti. Svaka sekta tvrdi da je ona ta koja je upravu pa kako možete tražiti od njih da zanemari ono što smatra ispravnim.

Realizacija zasnovana na temeljima apologetike zahtjeva od svih da spoje te dvije stvari. Jedna od njih je spoznajna na osnovu čula i viđenja, što su sredstva spoznaje, a druga je uzeta iz kategoričkog vjerskog teksta te bi zanemarivanje i zapostavljanje jedne od njih bilo neispravno.

Iz ovoga proizilazi da treba raditi na međusobnoj saradnji i onda kada postoji razilaženje, graditi praktični govor saradnje u kojem se vide ova dva lica i ove dvije činjenice, obaveza je raditi na međusobnom pomaganju i onda kada postoje razlike.

U ovakvoj situaciji ili će se izgrađivati na onome u čemu se razilaze, ili u onome na čemu se slažu. Nema sumnje da saradnja mora biti izgrađena na onome na čemu se slažu.

Zajednički obavezan rad mora biti u onoj mjeri u kojoj je postignuta saglasnost među muslimanima, bez zapostavljanja individualnih karakteristika svake od muslimanskih skupina i konstantan dijalog na najljepši način.

Neki mogu posmatrati različitosti kao smrtne opasnosti, smatrajući da je nužno odstraniti potpuno sve različitosti te da je to šteta koja vodi ummet u propast. S druge strane mi smatramo da su razlike među velikim muslimanskim skupinama, pored toga što su uzrokovale neke štete, s druge strane uzrokovale i velike koristi, a najvažnija od njih je konstantno proučavanje, analiziranje i verificiranje tih pitanja. To je uzrokovalo i natjecanje da se odgovori suparnicima, koji su, u viđenju svakog od njih, izališi iz vjere, kao što je imam Gazalija govorio, kada se raspravlja sa filozofima: "Ja vam ne odgovaram samo jezikom eš'arija, već jezikom svih islamskih skupina, koje su protiv vas."

Allah je Onaj Koji daje uspjeh, a mi, mimo Allaha i traženja Njegovog zadovoljstva, nemamo ni potrebe ni puta!

S arapskog preveli i prilagodili:
Š. Muslimović i A. Bošnjak